

ГТАХР 14.35.09

ЖОО-НЫҢ ОҚУ ҮРДІСІНДЕГІ «СПОРТТЫҚ-БАЛ БИІНІҢ МҰҒАЛІМІ» МАМАНДЫҒЫН ДАЙЫНДАУДАҒЫ ПЕДАГОГИКАНЫҢ МАҢЫЗЫ

Ә.Т. Исалиев¹, Л.В. Ким², А.Н. Тургинбаева³

Т.Қ. Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, Алматы қ., Қазақстан
galikman@mail.ru

Мақалада қазіргі даму кезеңдері, Қазақстан Республикасының жоғары оқу орындарында бал билерін қалыптастырудың дәстүрлі және инновациялық тәсілдері сипатталған. Спорттық-бал билеріндегі пәндердің ашылуының хронографиялық тізбегі келтірілген, Қазақстан Республикасының шығармашылық жоғары оқу орындарында спорттық-бал билерінің дамуы қорытылдыңан. Жоғары білім жүйесіндегі инновация пәндер деңгейінде анықталды: «Қазіргі заманғы бал биі» (ҚызПИ-да), «Спорттық-бал билерін оқытудың теориясы мен әдістемесі», «Бал хореографиясының мұрасы», «Спорттық-бал биінің даму тарихы» (Т.Қ. Жүргенов атындағы ҚазҰӨА-да). Бұл жағдайда оқытудың негізгі қағидаттары психологиялық, педагогикалық және пәндік салаларда жоғары күзінеттілік, жоғары деңгейде кәсіби білім, білік және дағдыларды молайту мүмкіндігі болды.

Түйін сөздер: балдық би, педагогика, ЖОО, білім, хореография.

Біздің заманымызда мұғалім ең заманауи білімімен, жоғары зияткерлік және адамгершілік деңгейімен болуы керек, өз ісінің кәсіпқойы, өз жұмысында шығармашылықпен және студенттермен ынтымақтастық жасай білуі керек. Сондықтан ол өзін-өзі тәрбиелеуге, жаңа ақпарат алуға және білім берудегі жаңа технологияларды игеруге үнемі дайын болуы керек. «Ғалымдардың халықаралық зерттеулері көрсеткендей, ХІХ ғасырдың аяғында, бір кездері кәсіби білім алған адам, әдетте, бүкіл өмірі үшін жеткілікті болды. Бірақ 1900-1950 жылдар аралығында білімнің жалпы көлемі екі есе, 1950 жылдан бастап 10 жыл сайын екі есе, 1970 жылдан бастап - 5 жыл сайын, ал 1990 жылдан бастап - жыл сайын екі есе артып келеді» [1; 333].

Айта кету керек, кезең-кезеңмен қазақ зиялылары көпшілікті білімге, өз халқының және әлемдік өркениеттің мәдениеті мен дәстүріне шақырады. Мысалы, Л. Николаева өз еңбегінде: «Т.Қ. Жүргеновтің қызметі ұлттық өнердің қалыптасуында ХХ ғасырдың 1920-1930 жж. маңызды рөл атқарды. Халықтық эпопеяны, музыкалық және би мәдениетін жақсы білуші бола отырып, ол өткеннің көркемдік мұрасына мемлекеттік қамқорлық танытты, мәдениет пен өнердің кәсіби негізде дамуын қамтамасыз етуге тырысты» [2; 10]. Ұлттық өнердің даму жолдары туралы мәселені көтере отырып, 1933 жылы «Ұлттық театр мен музыка кадрларын даярлау туралы жарлық» жарияланды, онда оқытушылар құрамын даярлау мәселесі өткір болды. Қазақстанның балет өнеріндегі педагогиканың қалыптасуына тоқталмай, «балет өнерінің көрнекті қайраткерлері Д. Әбіров пен Ш. Жиенқұлова Қазақстанда хореографияның кәсіби педагогикасының қалыптасуы мен дамуында маңызды рөл атқарғанын атап өтеміз. Олардың жұмысын... Қазақстан хореографиясының кәсіби педагогикасының қалыптасу кезеңі деп атауға болады (1946-1958 жылдары)» [2; 14]. Д.Әбіровтің үлкен еңбегі - 1987 жылы ол алғаш рет Қазақ қыздар педагогикалық институтында (қазіргі ҚазМемҚызПУ) «Музыкалық білім» факультетінде хореография кафедрасын ашты. Дәурен Тастанбекұлы Әбіровтің шығармашылық және педагогикалық қызметі туралы көптеген еңбектер жазылды, бірақ зерттеуді қажет ететін беттер бар. Д.Т. Әбіров ҚызПИ-де «Бал биі» пәнін енгізудің бастамашысы болды.

Сонымен, 1987 жылы Д.Т.Әбіров Леонид Петрович пен Лия Павловна Векшиндерді «Заманауи бал билері» пәнін оқытуға шақырады. Курстың бағдарламасында барлық қол жетімді түрдегі барлық негізгі қимылдар мен орындау әдістері қамтылған. Бұл материал кейінгі күрделілік топтары үшін би вариациясын құру үшін пайдаланылды, өйткені әрі қарай оқу процесінің мазмұны орындаушылық шеберлікті жетілдіру, күрделі композициялар мен музыкалық-ритмикалық фигуралардың қосылуларын игеру, көркем экспрессивтілікті дамыту болды. Курстың мақсаты студенттерге заманауи би музыкасының табиғатын, еуропалық және латынамерикалық билердің тәсілі мен стилін түсінуге және қимылмен жеткізуге үйретуі болды. Техниканы дамыту, қимылдарды үйлестіруді, ырғақты сезінуді, бал билерінің икемділігіне байланысты биге тән дағдыларды дамыту, қоғамдағы мінез-құлық кеңістігі мен мәдениетін игеру. Заманауи бал билерін игеру емтихан кезінде студенттердің білімі мен дағдыларын

бағалауда аяқталатын еді, онда олар бүкіл бағдарламада өтілген материалдарды көрсетуі керек еді. Емтихан сабағы студенттердің жеке мүмкіндіктерін барынша ашудан тұрды.

ҚызПУ-мен қатар Векшиндар сонымен қатар Республикада алғаш рет ашылған Жоғары хореография мектебінде жұмыс істеді (ЖХМ – 1994 ж.). Айта кету керек, Жоғары өнер мектебі Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген өнер қайраткері Б.М.Жантаевтың, Қазақстан Республикасының халық әртісі Б.Ф.Аюхановтың, Қазақстан Республикасының халық әртісі Д.Т. Әбіровтің, Қазақстан Республикасының халық әртісі З.М.Райбаевтың, Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген қайраткері М.Ж. Тлеубаевтың көмегімен ашылды.

Бал билерін жоғары білім беру жүйесінде зерттей отырып, А.Байтұрсынов атындағы Қостанай мемлекеттік университетін атап өтуге болады. Дене тәрбиесі факультетінде спорттық билер жаттықтырушыларын дайындайды. Факультет жалпы білім беретін мектептерде және спорт мектептерінде, колледждерде, университеттерде, мәдени орталықтарда, спорт секцияларында, мәдениет және спорт саласындағы ұйымдастырушылық қызмет үшін мамандар даярлайды. Мамандар күндізгі бөлімде де, сырттай да, қысқартылған оқу түрінде де оқытылады. Сабақтарды Александр Кальницкий жүргізеді.

Жоғары сапалы, шығармашылық және білім беру мәртебесі туралы айтатын болсақ, Т.Қ.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясының жоғары оқу орындары арасындағы жоғары рейтингті атап өтуге болмайды. Болашақ мамандардың өнер саласында кәсіби білім алатындығының жарқын мысалы болып табылады. Оған Қазақстанның бүкіл шығармашылық элитасы қатысады және бұл факт - профессор-оқытушылар құрамының (ПОК) жоғары деңгейінің көрсеткіші.

Академиядағы педагогикалық процесс туралы айта отырып, аға оқытушы Б.Н.Нүсіпжанова: «Педагогикалық құрамның жоғары педагогикалық шеберлігі жоғары білім берудегі дидактика, білім беру психологиясы, студенттік аудиторияның ұйымдастырушылық шеберлік және пәндердің ғылыми мазмұнын аудару үшін заманауи технологияларды меңгеру арқылы қамтамасыз етіледі.

Университеттегі тәжірибе білім беру процесін ұйымдастырудың негізгі қағидаттарының бірі буддистік монахтардың ұранына енген принцип деген тұжырымның дұрыстығын растауға мүмкіндік береді:

«Айтыңызшы - мен ұмытып кетемін,
Маған көрсетіңіз - мен түсінемін,
Мұны өзім жасауға беріңіз, менің есімде қалады.»

Басқаша айтқанда, қазіргі уақытта мұғалімдердің көпқырлы іс-әрекетіндегі ауырлық орталығы стандарттармен қатаң белгіленген білім көлемін қарапайым беруден студенттердің оқу үрдісіне белсенді қатысуына, таңдаған мамандығы бойынша кең құзыреттіліктерін қалыптастыруға, шығармашылық және кәсіби сапалардың үнемі дамуына қарай ауысуда» [3; 216, 217].

«Хореография» факультетінде «Хореография педагогикасы» кафедрасында «Бал хореографиясының оқытушысы» мамандығының оқу үрдісін ұйымдастыру принципін қарастырайық.

2000 жылы «Хореография» факультетінің деканы Р.Е. Оңғарова Валентина Васильевна Евсееваны «Хореография педагогикасы» және «Хореография режиссурасы» кафедраларында бал биін оқытуға шақырады.

В.В. Евсееваның арқасында оқу-тәрбие процесінің әдістемелік жүйесі реттелді. Атап айтқанда, «Спорттық-бал биі» пәнінің оқу жоспары жасалды. Бал билері жұпта билегендіктен, В.В. Евсеева өзінің оқушыларының бірі Максим Аксеновті қимылдарды көрсету үшін шақыруы керек еді.

«В.В. Евсееваның зор еңбегі «Балдық хореографиясының мұғалімі» атты жаңа мамандандырудың ашылуында, бұл спорттық бал билері бойынша мұғалімдерді даярлау мәселесін шешуге мүмкіндік берді. 2001 жылы балдық хореографиясы мұғалімдерінің алғашқы тобы қабылданды. Педагогикалық тұрғыдан алғанда, В.В. Евсееваның ойымен «Спорттық-бал биі» пәні «Еуропалық билерді оқытудың теориясы мен әдістемесі (стандарт)» және «Латын Америка билерін оқытудың теориясы мен әдістемесі (латина)» болып бөлінді. Осыған байланысты спорттық-бал билері бойынша тағы бір маман тарту қажет болды. В.В. Евсеева Т.В. Терехованы (В.В. Анцышкиннің ұсынысы бойынша) «Латын Америка билерін оқытудың теориясы мен әдістемесі» пәнін жүргізуге шақырады» [4; 122].

Арнайы кәсіби қасиеттердің болуы мұғалімдерге педагогикалық процесті тиімді басқаруға мүмкіндік береді. Олар педагогикалық процесті жетілдіруге бағытталған қажетті түзетулер енгізеді. Студенттермен тиімді диалог орнатады, осылайша мұғалім мен оқушы арасындағы потенциал айырмашылығын азайтады. Оқытушыларды даярлау процесінде В.В. Евсеева және Т.В. Терехова

диалектикада белгілі «қарапайымнан күрделіге дейін» деген принципін оқу материалын беруде ұстанады. Бірақ хореографияда тағы бір қағида бар, ол - баяудан тезге дейін деген ұстаным, оны да мұғалімдер сабақ барысында ескереді. Әрдайым жоғарырақ жүктемелерді қолдана отырып, олар тірек-қимыл аппаратының беріктігін дамытумен сәйкестендіреді, жүктемелерді дербестейді және оқушының денесі мен тұлғасын олардың орындалуына бейімдейді.

Оқытушылар В.В. Евсеева және Т.В. Терехова спорттық бал биі мұғалімінің болашақ перспективалары туралы айта отырып, басты проблемалардың бірі – жоғарғы оқу орындарға базалық дайындықсыз келген студенттерді оқыту проблемасын көтереді. Олар көбінесе осы елеулі олқылықтарды толтыруы керек, яғни оларды ең алдымен орындаушы ретінде дайындап, сонымен бірге спорттық-бал билерін оқытудың теориясы мен әдістемесінде педагогикалық іс-әрекеттің дағдыларын үйретуі керек. Орындау шеберлігінсіз екі бағытта жұмыс істеуге мәжбүр болады: орындаушылық және болашақ балдық хореографиясының мұғалімін дайындауда. Шынында да, оқу процесінде бидің лексикасын, қимылдар мен вариацияларын зерттеуде бірқатар проблемалар туындайды. Біздің қалауымыз бойынша, болашақта республиканың шығармашылық жоғары оқу орындарында «бакалавр» академиялық дәрежесіне түспес бұрын спорттық-бал билері бойынша арнайы курстарды ашқан орынды болады.

Жалпы педагогикада: «Мынаны есте ұстаған жөн: педагогикалық іс-әрекет жеке емес, бірлескен әрекет болып табылады. Бұл қазірдің өзінде бірлескен, өйткені педагогикалық процесте екі белсенді жақ бар: мұғалім - оқушы» (А.А. Реан, Н.В. Бордовская, С.И. Розум) белгілейді «Психология және педагогика» оқулығының авторлары» [5; 321]. Мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас заңдылықтары туралы айта отырып, олар қарым-қатынастың басқа жағына назар аударады. Дәйексөз: «Педагогикалық қызмет ... бұл «ансамбльді». Оқу процесінде студент бір уақытта бір мұғаліммен емес, бүкіл мұғалімдер тобымен өзара әрекеттеседі» [6; 198]. Хореографияның дәстүрлі оқыту тәжірибесін талдай отырып, біз қарым-қатынастың осы жағын ажырата аламыз, өйткені өзара әрекет барлық негізгі пәндер бойынша жүреді: классикалық, халықтық-сахна, қазақ, шығыс және әрине, спорттық-бал билері. Сонымен қатар, заманауи оқыту үрдістері интеграцияланған тәсіл мен инновациялық әдістерді қажет етеді.

Сондықтан болашақ маман, педагог-хореограф мәдениетті, музыканы, кескіндемені, сондай-ақ ұйымның экономикалық, құқықтық процестерін дамытудың жаңа технологияларын зерттейді, яғни «мұғалімдер тобының» барлығы болашақ маманға мәдениеттің нақты жаңа бағыт-бағдарын беруге көмектеседі. «Егер мұғалімдердің қызметі бірлескен, үйлестірілген «ансамбльді» болса, онда олардың педагогикалық қызметі тиімді болып, оқушының тұлғасын дамытады. Мұндай жүйеліліктің жоғары критерийі - бұл тәрбиешілердің өзара әрекеттестігі ғана емес, олардың түпкі мақсатқа жетуге бағытталған өзара әрекеті. Бұл түпкі міндет - әдістемелік тұрғыдан жетілдірілген жетістікке жету емес, оқушының жеке басы - оның дамуы, дайындығы мен білімі» [7; 325].

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Ергалиева Г. М., Носова А. В. (2003) Информационные технологии в профессиональной деятельности преподавателей. // Национальная модель образования: методология и современные технологии в профессиональной подготовке специалистов. Мат. межд. научно-практ. конф. Алматы, КазНАИ им. Т.Жургенова. Том I. - 432 с.
2. Николаева Л. А. (2009) Развитие педагогических идей выдающихся хореографов Казахстана (1933-1993 гг): автореферат... канд. пед. наук: 13.00.01. Алматы: КазНАИ им. Т. Жургенова. – 27 с.
3. Нусипжанова Б. Н. (2012) К вопросу о качестве и эффективности образования // Национальная модель образования: методология и современные технологии в профессиональной подготовке специалистов. Мат. межд. научно-практ. конф. Алматы, КазНАИ им. Т.Жургенова. Том I - 432 с.
4. Исалиев А. Т. (2012) История спортивного бального танца. Алматы: Goodprint. – 151 с.
5. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. (2002) Психология и педагогика. СПб.: Питер. - 432 с.
6. Richard Powers, Nick Enge, Melissa Enge (2019) Cross-Step Waltz: A Dancer's Guide. London: Redowa Press. – 236 p.
7. Зимняя И. А. (2008) Педагогическая психология. 2-е изд. М.: Логос. - 384 с.

**Значимость педагогики в подготовке специальности «педагог спортивно-бального танца»
в учебном процессе вуза**

А.Т. Исалиев¹, Л.В. Ким², А.Н. Тургинбаева³

Казакская национальная академия искусств им. Т.К. Жургенова, г. Алматы, Казахстан,
galikman@mail.ru

В статье описаны современные этапы развития, традиционные и инновационные пути формирования бального танца в высших учебных заведениях Республики Казахстан. Представлена хронографическая последовательность открытия дисциплин по спортивно-бальному танцу, обобщено развитие спортивно-бального танца в творческих ВУЗах РК. Новаторство в системе высшего образования было выявлено на уровне дисциплин: «Современно-бальный танец» (в ЖенПИ), «Теория и методика преподавания спортивно-бальных танцев», «Наследие бальной хореографии», «История развития спортивного бального танца» (в КазНАИ им. Т.К. Жургенова). В этих условиях, основными принципами обучения стали высококомпетентность в психолого-педагогической и в собственно предметной областях, умение репродуцировать на высоком уровне профессиональные знания, навыки и умения.

Ключевые слова: бальный танец, педагогика, ВУЗ, образование, хореография.

**Significance of pedagogy in preparation of specialty “Teacher of sport and ball-dance”
in the educational process of the university**

A.T. Isaliyev, L.V. Kim, A.N. Turginbayeva

Kazakh National Academy of Arts named after T.Zhurgenov, Almaty, Kazakhstan,
email: galikman@mail.ru

The article describes the modern stages of development, traditional and innovative ways of forming ballroom dance in higher educational institutions of the Republic of Kazakhstan. The chronographic sequence of opening disciplines in sports ballroom dance is presented, the development of sports ballroom dance in creative universities of the Republic of Kazakhstan is generalized. Innovation in the system of higher education was identified at the level of disciplines: “Modern ballroom dance” (at the Women’s Teacher Training University), “Theory and methodology of teaching sports ballroom dances”, and “The legacy of ballroom choreography”, “History of the development of sports ballroom dance (in KazNAA named T.K. Zhurgenov). In these conditions, the main principles of training were high competence in the psychological, pedagogical and subject areas proper, the ability to reproduce at a high-level professional knowledge, skills and abilities.

Keywords: ballroom dance, pedagogy, university, education, choreography.

Редакцияға 20.01.2020 түсті.